

VĚKOVÉ NORMY VE VYŠŠÍM VĚKU

Ve výzkumu Ageismus 2007 jsme se zabývali také problémem věkových norem. Pro tuto baterii jsme využili inspiraci věkovými stereotypy stáří, např. stereotypem „stáří – období bez sexu“. Spolu s odbornou literaturou [přehled viz Tošnerová 1998] máme za to, že se jedná o stereotyp falešný. U našich 60–80letých respondentů má ale tento výrok silnou (20 %), či dokonce „rozhodně“ silnou (9 %) podporu. Neočekávaně silná je i podpora tvrzení, že politici by neměli mít více než 60 let, s čímž souhlasí o něco více než polovina zkoumaného vzorku. Tento pro demokratickou společnost nevídaný podíl doplňuje naši debatu o druhotřídním občanství seniorů v ageistické ideologii a demografické panice.

Tabulka 1. Souhlas v věkovými normami vyjádřenými jako postoj (součet podílu souhlasím a rozhodně souhlasím; v %)

	celkem	pohlaví		věk		
	(rozhodně) souhlasím	muži	ženy	18-29	30-59	60-80
Od určitého věku už se nehodí, aby žena nosila krátké sukně.	64	65	63	64	60	71
Do politické funkce by neměl nastupovat nikdo starší 60 let.	54	55	54	60	54	52
Muž s věkem zraje, kdežto žena prostě stárne.	35	44	29	37	34	36
Jakékoliv sexuální aktivity u lidí po sedmdesátce už odporují dobrému vkusu.	30	31	29	44	25	29

S mírnou nadsázkou lze závěry z této tabulky charakterizovat příslovím „potrefená husa se vždycky první ozve“. Genderově stereotypní „měkké“ věkové normy odmítají častěji ženy, čistě věkově diskriminační věkové normy, jako je restrikce politické funkce, častěji odmítají starší respondenti.

Literatura:

Tošnerová, T. (ed.) 1998. *Sexualita ve stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti FNKV.

Terénní sběr dat výzkumu „Ageismus 2007“ uskutečnila společnost GfK Praha, s. r. o., na přelomu května a června 2007 formou dotazníkového šetření v populaci ČR ve věku 18–80 let. Výběr vzorku byl realizován metodou stratifikovaného adresního náhodného výběru, který reprezentuje rozložení populace v základním souboru a celkem bylo dotazováno 1810 respondentů.

Pro další informace: lucie.vidovic@seznam.cz, GSM: 00420 602 515 886 nebo 00385 98 131 7654

AKCEPTACE VĚKOVÝCH BARIÉR A DISKRIMINACE

Abychom lépe pochopili, co v představách české veřejnosti představuje diskriminaci a co nikoliv, vytvořili jsme zvláštní sestavu výroků, které reálně či hypoteticky opisují věkově diskriminační/diferenční situace. Zahrnuli jsme jak výroky přímo pracující s věkovou hranicí pro přístup ke službám či právům, tak obecnější vyjádření věkové diferenciace. Sestavu výroků uvozovala následující otázka: „*Lidé mají různý názor na to, jaké chování je ještě spravedlivé a jaké už spravedlivé není, a představuje diskriminaci. Myslíte si, že následující situace jsou spravedlivé nebo nespravedlivé?*“ Respondentům byla dána na výběr čtyřbodová škála odpovědí od varianty rozhodně spravedlivé po rozhodně nespravedlivé.

Tabulka: Legitimita věkových bariér – definice diskriminace

	(rozhodně) spravedlivé	(rozhodně) nespravedlivé
Když staří lidé dostávají slevu na městskou dopravu a na vstup do muzeí a jiné kulturní akce.	81	19
Když je pro účely výplaty různých sociálních dávek považován za studenta člověk do 26 let.	69	31
Když je při transplantaci orgánů dána přednost třicetiletému člověku před šedesátiletým.	54	46
Když jsou vynakládány prostředky na zaměstnávání lidí nad 50 let a přitom je vysoká nezaměstnanost mladých.	44	56
Kdyby ženy a muži měli stejný důchodový věk.	28	72
Když je ženám pojišťovnou hrazeno preventivní vyšetření prsu (mamograf) až od věku 40 let.	27	73
Když mají mladší zaměstnanci nižší plat než starší, bez ohledu na zkušenost v daném oboru.	26	74
Když je ženám pojišťovnou hrazeno preventivní vyšetření prsu (mamograf) jen do věku 70 let.	19	81
Kdyby se do starobního důchodu odcházelo ve věku 65 let.	16	84
Když banky neposkytují hypotéky lidem nad 45 let.	15	85
Když se v televizi a v novinách mluví o starých lidech jako o chudých a nemocných.	9	91
Když se řekne, že stará žena je ošklivá.	8	92
Když zaměstnavatel nechce zaměstnávat lidi nad 55 let.	6	94

Ne všechny věkové bariéry považovány za nespravedlivé, a tudíž diskriminační. Seniorské slevy, definice studenta do věku 26 let a racionalizace nákladů na transplantace podle věku jsou akceptovány jako relativně málo problematické. Určitým překvapením je vysoká míra nespokojenosti s „měkkými“ formami věkové diskriminace, jako jsou stereotypní výroky o chudobě či ošklivosti stáří. Ženy častěji než muži považují za nespravedlivé všechny

Terénní sběr dat výzkumu „Ageismus 2007“ uskutečnila společnost GfK Praha, s. r. o., na přelomu května a června 2007 formou dotazníkového šetření v populaci ČR ve věku 18–80 let. Výběr vzorku byl realizován metodou stratifikovaného adresního náhodného výběru, který reprezentuje rozložení populace v základním souboru a celkem bylo dotazováno 1810 respondentů.

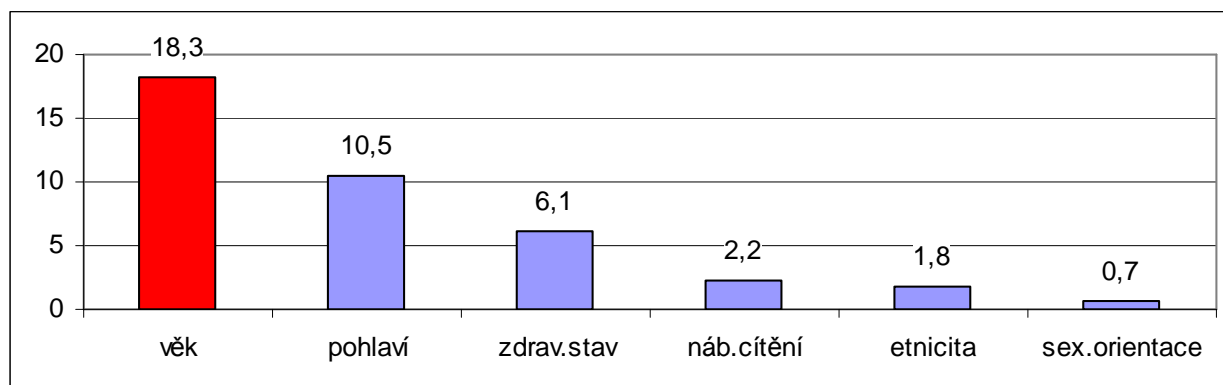
Pro další informace: lucie.vidovic@seznam.cz, GSM: 00420 602 515 886 nebo 00385 98 131 7654

genderově specifické položky: mamograf (oba případy), srovnání důchodového věku a pozdější odchod do důchodu. Výrok „*když se řekne, že stará žena je ošklivá*“ se zdá být spravedlivý pouze pro necelých 5 % žen, ale téměř pro 12 % mužů. Staršími respondenty jsou za nespravedlivé častěji považovány situace srovnání genderové nerovnosti v důchodovém věku, horší podmínky při poskytování bankovních úvěrů, nezaměstnanost osob nad 55 let a přednost mladších čekatelů na transplantace. Naopak pro mladší respondenty jsou jako nespravedlivější vnímány situace, jako je vynakládání prostředků na zaměstnávání starších při nezaměstnanosti mladších, nižší plat mladých bez rozdílu zkušeností, a dokonce seniorské slevy.

Zážitky diskriminace a antidiskriminační legislativa ve veřejném mínění

Ageismus a věková diskriminace jsou jen jednou z řady nerovností v současných společnostech. Jakou relativní pozici má věk mezi hlavními, veřejností rozeznávanými zdroji diskriminace, uvádí Graf 1. Věk následovaný pohlavím se umístil na první příčce jako nečastější základ prožití diskriminace, znevýhodnění či nefér jednání.

Graf 1. Osobní zážitek diskriminace (znevýhodnění) nebo nefér chování na základě

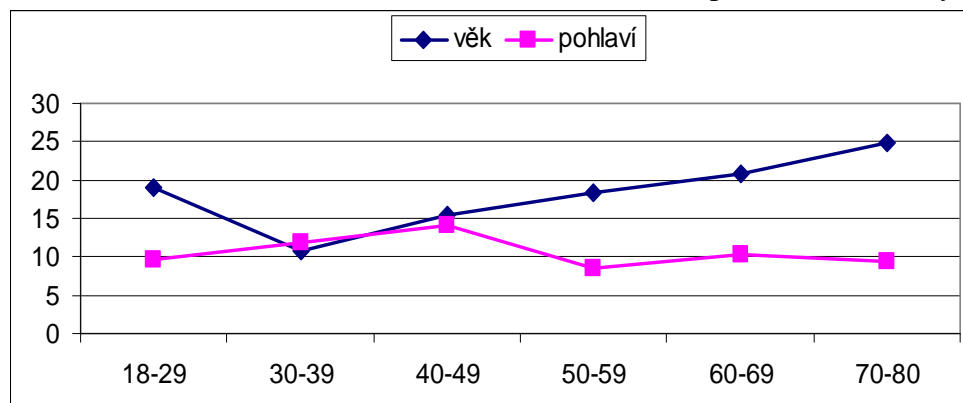
Pozn.: Respondent mohl uvést více možností.

Diskriminaci kvůli pohlaví výrazně častěji uvádějí ženy (16 % vs. 3 %). Nižší příjem zvyšuje riziko diskriminace na základě zdraví či invalidity a mírně i věku. Vyšší věk respondenta však zvyšuje zážitek diskriminace na všech sledovaných základech.

Terénní sběr dat výzkumu „Ageismus 2007“ uskutečnila společnost GfK Praha, s. r. o., na přelomu května a června 2007 formou dotazníkového šetření v populaci ČR ve věku 18–80 let. Výběr vzorku byl realizován metodou stratifikovaného adresního náhodného výběru, který reprezentuje rozložení populace v základním souboru a celkem bylo dotazováno 1810 respondentů.

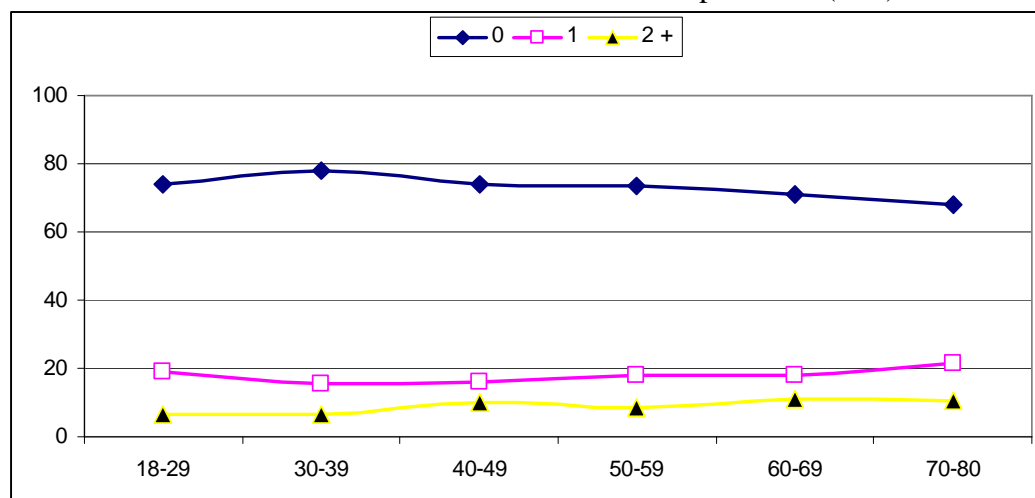
Pro další informace: lucie.vidovic@seznam.cz, GSM: 00420 602 515 886 nebo 00385 98 131 7654

Graf 2. Osobní zážitek diskriminace na základě věku a pohlaví dle věkových skupin (v %)

Z pohledu celého souboru 73 % respondentů nezažilo žádnou ze sledovaných forem diskriminace, 18 % zažilo jednu a zbývajících devět procent respondentů referuje o reálné hrozbě vícenásobných rizik – zažilo diskriminaci na dvou a více základech. V souladu s teorií jsou to především ženy, které mají tuto vícenásobnou zkušenost (11 % vs. 5 % mužů) a osoby, které nepracují (6 % vs. 2 %). Osoby s vícenásobným zážitkem diskriminace uvádějí vyšší míru subjektivní chudoby, vyšší subjektivní věk a hůře se přizpůsobují vlastnímu.

Graf 3. Zážitek vícenásobné diskriminace dle věku respondenta (v %)

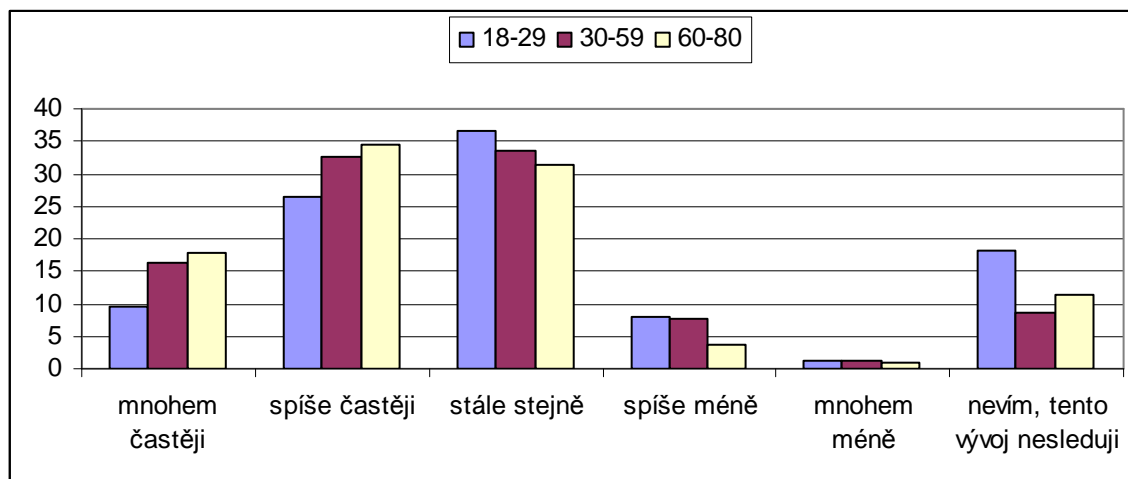
I když riziko zážitku diskriminace roste s věkem respondenta, jak jsme konstatovali výše, Graf 3. toto tvrzení relativizuje pro riziko zážitku diskriminace vícenásobné. Podíl osob, které nezažily vůbec žádnou diskriminaci sice s věkem klesá z přibližně 74 % ve skupině 18 až 29 let na 68 % ve skupině 70+, ale podíl osob se zážitkem dvoj- a vícenásobné diskriminace je ve dvou nejmladších dekádách 7 % a v ostatních se pohybuje mezi 10–11 %.

Terénní sběr dat výzkumu „Ageismus 2007“ uskutečnila společnost GfK Praha, s. r. o., na přelomu května a června 2007 formou dotazníkového šetření v populaci ČR ve věku 18–80 let. Výběr vzorku byl realizován metodou stratifikovaného adresního náhodného výběru, který reprezentuje rozložení populace v základním souboru a celkem bylo dotazováno 1810 respondentů.

Pro další informace: lucie.vidovic@seznam.cz, GSM: 00420 602 515 886 nebo 00385 98 131 7654

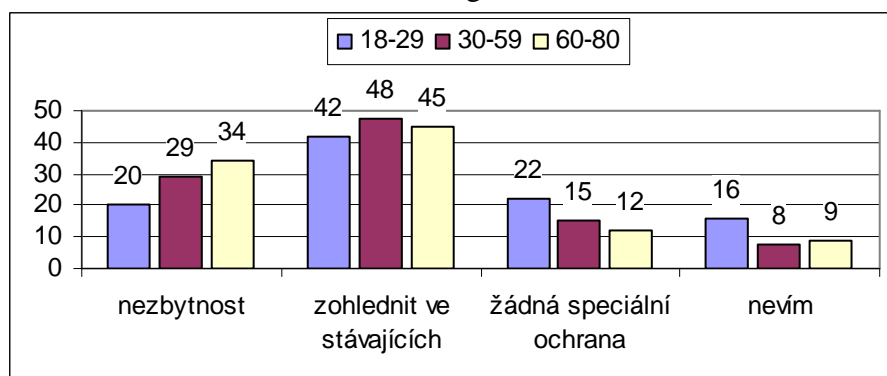
Téměř polovina populace (48 %) má pocit, že se u nás za posledních 5 let diskriminace (znevýhodňování) seniorů objevuje stále častěji (z toho 16 % tvrdí, že mnohem častěji), zhruba 34 % respondentů tvrdí, že je jí v naší společnosti stále stejně. Pouze 8 % si myslí, že se tento problém zmenšuje a 11 % jej nedokáže posoudit. V souladu s možným očekáváním, jsou to především mladí lidé, kteří tento vývoj nesledují, a naopak senioři, kteří jej pociťují stále palčivěji.

Graf 4. Výskyt diskriminace starších lidí a špatné zacházení za posledních pět let (v %)

Zároveň jsme se našich respondentů ptali, jakým způsobem by měla česká společnost na tuto situaci reagovat a zda Česká republika potřebuje zvláštní zákon, který by chránil staré lidi před znevýhodňováním, diskriminací a zneužíváním.

Graf 5. Zvláštní antidiskriminační legislativní ochrana seniorů v ČR (v %)

Nejvyšší podporu (46 %) si získala varianta, aby byly potřeby seniorů zahrnuty do již stávajících legislativních opatření. Podporu veřejného mínění získává tedy spíše systém věkového mainstreamingu než speciální antidiskriminační seniorský zákon. Přesto takový speciální zákon považuje za nezbytnost téměř 30 % respondentů (zejména starších, jak

Terénní sběr dat výzkumu „Ageismus 2007“ uskutečnila společnost GfK Praha, s. r. o., na přelomu května a června 2007 formou dotazníkového šetření v populaci ČR ve věku 18–80 let. Výběr vzorku byl realizován metodou stratifikovaného adresního náhodného výběru, který reprezentuje rozložení populace v základním souboru a celkem bylo dotazováno 1810 respondentů.

Pro další informace: lucie.vidovic@seznam.cz, GSM: 00420 602 515 886 nebo 00385 98 131 7654

TK 2.9.2008 Praha

Výběr z publikace:

Vidovičová, L. 2008. Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti. MU: Brno.
K objednání na: <http://www.iips.cz/starnuti-vek-a-diskriminace-nove-souvislosti>

ukazuje Graf 5). Odhlédneme-li od devíti procent respondentů, kteří nemají žádný vyhraněný názor, zbývajících 15 % respondentů (zejména mladých) se přiklonilo k názoru, že „lidé nepotřebují žádnou speciální ochranu jenom proto, že jsou staří“.

Poznámka:

Věkový mainstreaming je definován jako proces systematického zvýznamňování otázek a problémů věku a stáří – přinášení těchto problémů „do centra pozornosti“. Jedná se o nástroj sociální inkluze a slouží jako proxy pro advokacii, je strategií i procesem. Cílem mainstreamingu je sociální integrace skupiny a inkluze jejich zájmů do všech aspektů sociálního, politického, ekonomického a kulturního života [Venne 2005; Vidovičová, Gregorová 2006]. „Při věkovém mainstreamingu musí být rozpoznána a přiznána jak rovnost mezi lidmi v různém věku, tak *diverzita* osob se stejným chronologickým věkem. Dále musí být zdůrazněna objektivní hodnota všech fází životního cyklu a jejich specifická zohledněna v politickém (tj. i *policy*) rozhodování“ [Vidovičová, Gregorová 2007a: 11].

Terénní sběr dat výzkumu „Ageismus 2007“ uskutečnila společnost GfK Praha, s. r. o., na přelomu května a června 2007 formou dotazníkového šetření v populaci ČR ve věku 18–80 let. Výběr vzorku byl realizován metodou stratifikovaného adresního náhodného výběru, který reprezentuje rozložení populace v základním souboru a celkem bylo dotazováno 1810 respondentů.

Pro další informace: lucie.vidovic@seznam.cz, GSM: 00420 602 515 886 nebo 00385 98 131 7654

©Vidovičová 2007 – Projekt „Stárnutí, věk a diskriminace“ (GA ČR 403/06/1647) www.ageismus.cz